

SPORDA ŞİDDET VE DÜZENSİZLİĞE İLİŞKİN SEYİRCİ ETKİSİNİN ADLİ BİLİMLER AÇISINDAN İNCELENMESİ COVID-19 DÖNEMİ

Aylin Yalçın Sarıbey* - Bert Canbolat**

Öz

Dünyanın en güzel sporu olarak adlandırılan futbol sahip olduğu ekonomik, kitlesel ve sınır tanımayan gücü ile sadece seyircilerin değil aynı zamanda ticaretten siyasete çok geniş kesimlerin de ilgisini çekmiştir. İnsanlar ve halklar arasında bir köprü görevi gören futbol organizasyonları ve sivil toplum örgütü yapısına kavuşan kulüpler günümüzde çok sayıda yardım kampanyasına önderlik etmektedir. Böylesi bir kitleyi yönetmek ise hiç kolay değildir. Kitlelerin takımlar ile kendini özdeşleştirilmesi sonucu bazen olumsuz olaylar da yaşanmıştır. Bu olumsuz olaylar neticesinde yer alan suçların adli bilimler açısından incelenmesi zorunluluğu oluşmuştur. Basit bir şiddet olayın büyük bir toplumsal şiddet dalgasına dönüşebilme ihtimali olan bir konuda geçmiş dönemlerde çok sayıda kişi hayatını kaybetmiştir. Taraftar etkisi elbette saha içinde yer alan oyuncularına da etkilemektedir. Covid-19 pandemi dönemi gereği taraftarlar stadyumlarından çıkarılmak zorunda kalmıştır. Adeta sporda şiddete taraftarın etkisinin ölçülmesi konusunda bir deney sahası kurulmuştur. Pandemi kısıtlamaları sebebiyle taraftarsız oynanan 2020-2021 ve taraftarların stadyumlara döndüğü 2021-2022 sezonlarında yer alan Galatasaray ve Fenerbahçe, Beşiktaş ve Trabzonspor kulüplerinin aralarında oynanan karşılaşmaların verileri kullanılmıştır. Bu seyircisiz dönem ve takip eden seyircili dönemle ilgili olarak futbol yargısı kurullarının dört büyük takımın maçlarına dair verdikleri raporlar incelenerek ilgili süreç boyunca takımlara uygulanan yaptırımlar analiz edilmiş, incelenmiş ve bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Cezaların verilme sebepleri değişse bile ihlallerin yaygın şekilde devam ettiği ve taraftarların olmamasının sadece ceza başlıklarını değiştirdiği görülmüştür. Kurulların raporlarında yer alan kart cezası, seyircisiz oynama cezası vb. ihlal türleri çalışmada ayrıca incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Adli Bilimler, Futbol, Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesi.

* Aylin Yalçın Sarıbey, Prof. Dr. Üsküdar Üniversitesi Bağımlılık ve Adli Bilimler Enstitüsü, aylin.yalcinsari-bey@uskudar.edu.tr, Orcid:0000-0002-0975-8630.

** Bert Canbolat, Üsküdar Üniversitesi Bağımlılık ve Adli Bilimler Enstitüsü, bertcanbolat@outlook.com, Orcid:0000-0001-5382-1249.

Bu makaleye atf için: Yalçın Sarıbey, Aylin ve Canbolat Bert. (2024). Sporda Şiddet ve Düzensizliğe İlişkin Seyirci Etkisinin Adli Bilimler Açısından İncelenmesi Covid-19 Dönemi, SDE Akademi Dergisi 4(3), 431-460.

INVESTIGATION OF FAN EFFECT ON VIOLENCE AND DISORDER IN SPORTS IN TERMS OF FORENSIC SCIENCES COVID-19 PERIOD

Aylin Yalçın Sarıbey - Bert Canbolat

Abstract

Football, which is called the world's most beautiful sport, has attracted the attention of not only spectators but also a wide range of people from commerce to politics with its economic, mass and borderless power. Football organisations, which serve as a bridge between people and nations, and clubs, which have acquired the structure of non-governmental organisations, lead many aid campaigns today. Managing such a mass is not easy. As a result of the masses identifying themselves with the teams, negative events have sometimes occurred. As a result of these negative events, it has become necessary to examine the crimes in terms of forensic sciences. Many people have lost their lives in the past on a subject where a simple violent incident can turn into a big wave of social violence. The fan effect, of course, also affects the players on the field. Due to the Covid-19 pandemic period, fans had to be removed from the stadiums. It is as if an experimental field has been established to measure the effect of fans on violence in sports. The data of the matches played between Galatasaray and Fenerbahçe, Beşiktaş and Trabzonspor clubs in the 2020-2021 seasons, which were played without fans due to pandemic restrictions, and in the 2021-2022 seasons, when fans returned to the stadiums, were used. The sanctions imposed on the teams during this period were analysed, examined and some conclusions were reached by examining the reports of the football judiciary committees regarding the matches of the four big teams regarding this period without spectators and the following period with spectators. Even if the reasons for the penalties changed, it was observed that the violations continued to be widespread and the absence of fans only changed the penalty titles. The types of violations such as card penalty, penalty for playing without spectators, etc. included in the reports of the boards are also analysed in the study.

Keywords: Forensic Sciences, Football, Prevention of Violence and Disorder in Sport.

Giriş

Adli Bilimler, adli ve idari soruşturmalarda elde edilen maddi delillerin incelenmesi ve değerlendirilmesiyle suç ve suçlunun saptanması ve kanıtlanmasında yürütülen teknik hizmetlere verilen yararlanan tüm bilim dallarını kapsayan bir çatı tanımlamadır (Üsküdar Üniversitesi). Çalışmamızda futbol organizasyonunun tarafından idari ve adli soruşturmalarına değinilerek yetkili kurumlar tarafından raporlanan, delillendirilen ve ceza ile sonuçlanan eylemler çerçevesinde incelenmesi amaçlanmıştır. 6222 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun da spor suçlarının önlenmesi amacıyla çıkarılmıştır. Kanun ve bahsedeceğimiz kurular suçun önlenmesini sağlamak ve suç var ise cezalandırmak için bulunmaktadır. Kanun toplam 27 maddeden oluşmaktadır. Kanun içerisinde futbola 12 kez doğrudan atıf verirken ‘basketbol, voleybol ve hentbol’ şeklinde bir terimi ise 3 kez kullanmıştır. Kanun her ne kadar spor başlığını kullansa da içerik olarak daha çok futbol oyununun düzenlenmesine odaklanmıştır. Bu yüzden kanunun adı gereği Sporda Şiddet ve Düzensizlik terimi kullanılmakla birlikte, yine kanunun da odaklandığı şekilde futbol içeriğine değinilmektedir (6222 Sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun, 2011).

Futbol insanların bir topun peşinden koştuğu eğlencelik bir işten çok daha fazlasıdır. Bir kere en başta hayallerimizi gerçekleştirmeye çalıştığımız, anlam ve kimlik oyunlarının sergilenişini izlediğimiz bir düşler sahnesidir (Winner, 2017). Futbol sahip olduğu etki alanı ile dünyanın en önde gelen sporlarından birisidir. İzleyici sayısı, ekonomik rakamları ile adeta dev bir endüstri olarak tanımlanmaktadır. Bu yolla diğer sporlardan biraz daha ayrılmıştır. Ülke kanunlarımıza baktığımızda ise yine diğer sporlardan ayrıldığı görülmüştür. Türkiye Futbol Federasyonu kendi kanuna sahip olduğu için diğer federasyonlardan farklı bir görünüm kazanmıştır.

Avrupa halklarının dostluğunun artmasını ve yakınlığının sağlanmasını futbol ile gerçekleştiren Avrupa Futbol Federasyonları Birliği (UEFA) tarafından düzenlenen 2020 Avrupa Futbol Şampiyonası 5.23 milyar iz-

lenmeye ulaşmıştır. Turnuvanın final maçını ise 328 milyon kişi izlemiştir (UEFA, 2021). Türkiye açısından bakıldığında ise futbol tarihinde, en üst lig izleyici rekoru 22.09.2013 tarihinde İstanbul Atatürk Olimpiyat Stadyumu'nda oynanan ve 76.127 kişinin izlediği Beşiktaş – Galatasaray derbisine aittir. Bu müsabakayı İstanbul Atatürk Olimpiyat Stadyumu'nda oynanan 21.09.2003 tarihli 70.125 biletli seyircinin izlediği Galatasaray – Fenerbahçe derbisi takip etmiştir (beinsports). Kitlelerin sporlara olan ilgisi arttıkça hızlı tüketim kültürüne sahip kişilerin huzursuzluğu şiddet ve düzensizlik olarak oyuna aktarılmıştır. Farklı takımı tutsalar bile beraber oturan seyircilerin koltukları ayrılmış, yabancılaşma ve ötekileştirme meydana gelmiştir. Bunun sonucunda şiddet eylemleri artmış ve 6222 sayılı Sporda Şiddet Düzensizliğin Önlenmesi Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir. Bu düzenleme ile tanımlanan müsabaka periyodunda spor alanları ve çevresinde şiddet ve düzensizliğin önlenmesi düşünülmüştür.

Futbol etkisinin daha yoğun hissedildiği görece orta gelir grubuna sahip ülkelerde takıma yüklenen anlam oldukça karmaşık bir hal almıştır. Ekonomik ve yaşamsal dengesizlikler içerisinde yaşayan kişi kendini temsil ettiğini düşündüğü takımını tek kurtuluş yolu olarak anlamlandırmıştır. Bunun sonucunda da hem tutkulu hem tehlikeli bir taraftarlık başlamıştır. Bireyler manevi bir varlık olarak, ait olma isteklerini, bazen ruhani adanmışlıklarda, bazen siyasi düşüncelerde, bazen de bir futbol takımında bulmuştur (Downie, 2021). Futbol aracılığıyla kimlik edinme ve aidiyet duygusu, toplu ve sorgulamadan hareket ediş tarzından dolayı insanları bireyden güruha dönüştürmektedir. Taraftarlar için, tuttuğu takımın başarısızlığa uğraması aynı zamanda kişisel bir yenilgi duygusu uyandırmaktadır. Bu düşünce, sahada yer alan futbolcunun da tribünde yer alan taraftarların da davranışlarının daha saldırgan ve şiddete yönelik olmasına neden olmuştur (Hünerli, 2011). Şiddet ve düzensizlik denildiği zaman akıllara taraftarlar gelmektedir. Taraftarlar sporda şiddet konusu olduğunda en görünür futbol paydaşını oluştururlar. Elbette bu isimsiz topluluk mensupları belirli eylemler gerçekleştirmiştir. Ancak bireyleri azmettirenler, teşvik edenler ve yardım edenler atlanmakta ve temelde yatan problemler görülememektedir. Yöneticilerin, yorumcuların açıklamaları, ön yargılar ve öğrenilmiş

karşıtlıklar taraftarlar arasında nefrete yol açmaktadır. Özellikle başarısızlık durumlarında hakeme yöneltilen öfke, sorumlular açısından bir çıkış yolu olarak görülmektedir (Downie, 2021). Çalışmada taraftarlık, takım tutma gibi kültürel özellikler göz önünde bulundurulurken, taraftarların şiddet eylemlerine etkisinin incelenmesi amacıyla Covid-19 pandemisi ile seyircilerin stadyumlara veda ettiği ve daha sonra tekrar geldikleri dönemlerde verilen Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu Kararları (2020-2021/2021-2022) açık kaynaklardan incelenerek, yaptırımların içeriği ve sebepleri analiz edilerek sorun detaylandırılmaya çalışılmıştır.

1. Sahada Bir Virüs

Çin'in Vuhan Eyaleti'nde Aralık 2019'da başlayan bir salgınla adını duyduğumuz Yeni Koronavirüs Hastalığı (COVID-19), 13 Ocak 2020'de resmen tanımlanmış bir virüsdür (Sağlık Bakanlığı). Çinli Doktor Li Wenliang virüsü fark eden, bu konuda arkadaşlarına bilgi veren ve hatta bu konuda uyarılar yaptığı için yaptırıma uğrayan ilk kişi olmuştur. 30 Aralık 2019 tarihinde doktor arkadaşlarına koruyucu kıyafetler giyerek önlemler almaları gerektiğini söylemiştir. Bunun ardından Çin Kamu Güvenliği Bürosu doktoru 'dedikodu yaymakla' suçlamıştır. 2019'un ocak ayına gelindiğinde ise yerel makamlar doktordan özür dilemiş olsalar da felaket tüm dünyaya yayılmıştır. Çin yönetimi 20 Ocak 2020 tarihinde pandemi sebebiyle bir acil durum kararı almıştır. Dr. Li de bu virüsün kurbanı olmuş ve hayatını kaybetmiştir. Doktor bu bilinmeyen rahatsızlığın 2003 senesinde küresel bir salgına yol açan Sars'a benzediğini ve vakaların Wuhan'da bulunan Huanan Deniz Ürünleri Pazarı kaynaklı olduğunu düşünmektedir (BBC Türkçe). T.C. Sağlık Bakanlığı da Covid-19 salgınının Wuhan bölgesinde yer alan hayvan pazarında bulunanlardan kaynaklandığını açıklamıştır. Virüs insandan insana bulaşarak Vuhan başta olmak üzere önce komşu şehirlere ardında da bütün dünyaya yayılmıştır. Türkiye Futbol Federasyonu 12.03.2020 tarihinde, ilk koronavirüs duyurusunu açıklamıştır (Türkiye Futbol Federasyonu). Öncelikle maçların Nisan ayı sonuna kadar taraftarlar alınmadan yapılacağı duyurulmuştur.

Seremoni tokalaşması gibi çok temel futbol uygulamaları iptal edilmiştir. 12.03.2020 tarihi itibarı ile Türkiye’de kayıtlı vaka sayısı 1 olarak belirtilmiştir (Sağlık Bakanlığı-1) 19.03.2020 tarihli TFF açıklamasında, Süper Lig, TFF 1. Lig, TFF 2. Lig, TFF 3. Lig müsabakalarının ileri bir tarihe ertelendiği duyurulmuştur (Türkiye Futbol Federasyonu-1). Spor hukuku açısından ise 01.04.2020 tarihli TFF açıklamasında Tahkim Kurulu’na başvuru süresinin durdurulmasına karar verildiği açıklanmıştır (Türkiye Futbol Federasyonu-2).

16.05.2020 tarihinde Almanya Futbol Ligi Bundesliga futbol maçlarını tekrar oynatmaya başlamıştır. Bu futbol toplumu açısından çok önemli bir gelişme olmuştur. Pandeminin durdurduğu hayatın yeniden başladığının adeta bir işaret fişegi olmuştur. Futbol içerisine artık sosyal mesafe, maske, dezenfektan gibi kavramlar girmiştir. (euronews Türkçe, 2020). TFF Sağlık Kurulu’nun hazırladığı Futbola Dönüş Öneri Protokolü’nün ardından liglerin 2020’nin haziran ayında başlatılacağı açıklanmıştır (Türkiye Futbol Federasyonu-3). 03.09.2020 tarihinde ise TFF, T.C. Sağlık Bakanlığı Bilim Kurulu’nun verdiği görüş uyarınca 2020-2021 futbol sezonunun ilk devresini de seyircisiz oynatmaya karar verdiğini açıklamıştır (Türkiye Futbol Federasyonu-4). Covid-19 Salgını Nedeniyle Müsabakalarda Uygulanacak Tedbirlere İlişkin Talimat ile karşılaşmalarda yeni uygulamalar yürürlüğe konmuştur. Talimat, Süper Lig, TFF 1. Lig, TFF 2. Lig ve TFF 3. Lig, Türkiye Kupası ve TFF Süper Kupa müsabakalarına katılan paydaşları da kapsayıcı şekilde düzenlenmiştir. Talimatta farklı konularda nasıl davranılması gerektiğine dair kural ve tedbirler bulunmuştur. Yeni sezonda Müsabakalarda Uygulanacak Covid-19 Tedbirlerine İlişkin Talimat 10.08.2021 tarih ve 95 sayılı toplantıda kabul edilmiştir (Türkiye Futbol Federasyonu-5). Artık ilgili şartları taşıyan, aşılınmış seyirciler stadyumlardaki yerlerini almaya başlamıştır. Son olarak 04.03.2022 tarihli TFF açıklamasında Covid-19 tedbir talimatlarının yürürlükten kaldırıldığı açıklanmıştır (Türkiye Futbol Federasyonu-6).

2. Şiddet, Futbol ve Kanun

Liverpool futbol takımı eski menajeri Bill Shankly ‘Futbol ölüm kalım meselesi değildir, daha fazlasıdır!’ diye bir tanımlama yapmıştır. Liverpool ‘un bir din, stadyumları olan Anfield’ın bir sunak, kulüp personelinin ise ‘cemaatin hizmetkarları’ olarak tanımlamıştır. Shankly futbolu bir takım olmak, topu paylaşmak, oyunu paylaşmak, dertlerimizi paylaşmak için bir aracı olarak değerlendirmiştir (Socrates,2020). Bu gibi duyguların yoğun yaşandığı İngiliz futbolunda Liverpool takımının geleneksel kodlarına baktığımızda mücadeleci, her top için kavga eden bir stilden yana olduğu anlatılmıştır (Socrates, 2020)

İlk futbol takımlarının tamamı belirli bir grubun bir araya gelmesi ile oluşmuştur. Sporun yanında bir arada olma duygusuna ve kendine has bir kimliğe sahip olmuştur. Futbolun temellerini anlamak için Victoria Dönemi Britanya’sına göz atmak gerekir. Uppingham Okulu’nun müdürü ve Victoria Dönemi’nin eğitim alanında önde gelen simalarından Rahip Edward Thring organize spor ile gençliğin eğitilmesi üzerine dönemin elitleri gibi kafa yormuştur. Bu çalışmaları sırasında Cambridge Üniversitesi’nde futbol oynayan ve oyunu standartlaştırmayı düşünen kardeşi J. C. Thring ile modern futbolun oluşması konusunda ilk adımları atmıştır (Winner, 2017). Modern futbolun ortaya çıkmasından bu yana ortak bir amaç için bir araya gelme ve beraber vakit geçirme etkinliği olarak gelişen futbol dünyayı etkilemiştir. Aynı zaman Britanya için asker yetiştirme kültürünün bulunması futbolun temellerine dair ipuçları barındırmaktadır.

Futbol kulüpleri aynı zamanda bir sivil toplum örgütüdür. İşçi takımları, kilise takımları, bölge-şehir takımları olarak kurulan yerel organizasyonlar daha sonra uluslararası çerçevede yardım organizasyonlarına dönüşmüştür (Winner, 2017). Black Lives Matter, Ukrayna’nın İşgaline Karşı Birleş, Savaşa Hayır, Çocuklar İçin UEFA, Avrupa Futbolu İnsan Hakları İçin Birleşiyor, Her Türlü Ayrımcılığa Karşı Mücadele ve Futbol Herkesin Oyunu vb. kampanyalar yürütülmüştür (Premier League, 2020) (Premier League, 2022) (UEFA, 2024) (UEFA, 2024-1) (Premier League) (FIFA).

İngiltere Premier Lig kulüpleri Rusya'nın Ukrayna'yı işgaline karşı sivil toplum örgütü olarak görevini yapmıştır. 20 kulüp maçlara çıkarken Ukrayna renklerinde kol bantları takmış, stadyumlarda para yardımları toplanmıştır. Karşılaşmalar başlamadan saygı duruşunda bulunulmuş ve bütün dünyaya savaşın durdurulması çağrısında bulunulmuştur (Premier League-2).

Günümüzde futbol bir idari yapılanmaya sahiptir. Futbol, Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği (FIFA) ve Avrupa Futbol Federasyonları Birliği (UEFA) başta olmak üzere dünyanın en güzel oyunu sloganı ile tanımlanmaktadır. Futbol oyun içindeki paydaşlarıyla ve oyunun etkisinde yer alan paydaşlarıyla bir yaşam alanı barındırmaktadır. Elbette oyun insanın içinde yer alan kötülüklerden de etkilenmiştir. Siyasi çekişmeler, dini ayrımlar, savaş vb. etmenler oyunu etkilemiş ve ayrımları kuvvetlendirmiştir. Bunun yanı sıra yerel çekişmelerin ise oyunun gelişimine katkısı mevcuttur. Ancak bazı zamanlarda bu çekişmelerin de aşırıya kaçtığı görülmüştür. Örneğin Brezilya'da Sao Paulo'nun Morumbi Stadyumu'nda Rio de Janerio şehri takımlarından gelen Zico'nun Brezilya Milli Takımı lehine attığı goller Rio de Janerio ve Sao Paulo şehirlerinin rekabetinde dolayı skor tabelasına işlenmeyip yok sayılmıştır (Downie, 2021). Oyun içinde kalan rekabete tolerans gösterilebilir olsa da taraftarların adli suçlara karışmaları ise asıl büyük problemi oluşturmaktadır. 1800'lerin sonuna doğru Londra'da Patrcik Hooligan isimli bir taraftar bir polisin öldürülmesinden sorumlu tutulmuştur. Holigan tabirinin etimolojik kökeni tam bilinmese de Polonya'da da kullanıldığı görülmüştür (Dizdar, 2019). Aşırılık yanlısı taraftarlardan dolayı çok sayıda insan hayatını kaybetmiş ve yaralanmıştır. Futbol yöneticileri olaylardan dersler alarak çok sayıda yeniliğe imza atmıştır.

Futbol tarihinin en büyük facialarında biri İngiltere'de 15 Nisan 1989'da Sheffield'da bulunan, Hillsborough Stadyumu'nda oynanmıştır. Liverpool-Nottingham Forest arasında oynanan İngiltere Federasyon Kupası (FA) yarı final karşılaşmasını izlemek için gelen 53.000 taraftar stadyuma giriş yaptıkları sırada turnikelerin yetersiz kalması sonucu oluşan

sıkışma ile büyük bir kaos yaşanmıştır. İzdiham sonucunda ezilme korkusu ile 96 kişi hayatını kaybetmiş 766 kişide yaralanmıştır (BBC Türkçe-1). 1991 yılında çıkan Adli Tıp raporuna göre saat 15:15'te ilk ambulansların olay yerine ulaşmıştır. Fakat o esnada insanların çoğunun hayatını kaybettiği açıklanmış ve olayların bir kaza sonucu olduğu görüşü belirtilmiştir. İnanırcılığı olmayan olayın kaza olduğuna yönelik raporun ardından 2009 yılında facianın yeniden incelemesi amacıyla yeni bir heyet oluşturulmuştur. 3 yıl süren çalışmaları sonucunda güvenlik kuvvetlerinin olayın üstünü kapatmak için uğraştığı ve suçu seyircilere attığına kanaat getirilmiştir. Araştırma raporuna göre gereken önlemler alınsaydı en az 41 kişi hayatının kurtarılabilirdiği belirtilmiştir. Dönemin İngiliz Hükümeti'nin hukuki süreçten ayrı olarak yaptığı ve Lord Peter Taylor tarafından yönetilen soruşturma ise futbol güvenliği açısından dönüm noktası olmuştur. Yaklaşık 1 aylık incelemeler sonucunda tarihe 'Taylor Raporu' olarak geçen iki rapor hazırlanmıştır. İlk rapor güvenlik kuvvetlerinin görevini doğru şekilde yapmadığını belirtmiştir. Taylor'a göre, turnikesiz kapıların da açılması ile düzensiz şekilde giriş yapan seyirciler zaten sıkışık olan noktalara ilerlediği için kaos her geçen dakika artmış ve faciaya sebep olmuştur. İkinci rapor ise bir daha asla benzeri faciaların yaşanmaması için stadyumlara getirilecek yeni düzenlemeleri tanımlamıştır. Hillsborough'da meydana gelen faciadan sonra 'Taylor Raporu'nun önerileri uygulanmaya başlanmıştır (BBC Türkçe-1)

Tarihler 29 Mayıs 1985'i gösterdiğinde Liverpool-Juventus, Avrupa Şampiyon Kulüpler Kupası Finali için Belçika Brüksel'de karşılaşmıştır. Yaşanan saha olayları sonucu maçta 39 kişi hayatını kaybetmiş, 900 kişi de yaralanmıştır. İngiliz ve İtalyan taraftar arasında bir gerilim yaşandığı için karşılaşmaya sadece Liverpool taraftarı değil diğer İngiliz taraftarları da gitmiştir. Bu bir nevi intikam karşılaşması ise büyük bir facia ile sonuçlanmıştır (TRT Spor).

Ülkemizde yaşanan en büyük futbol faciası ise 17 Eylül 1967 günü dönemin Türkiye 2. Lig'inde Kayseri Şehir Stadyumu'nda Kayserispor-Sivasspor müsabakasında yaşanmıştır. Olay o döneme kadar yaşanan en bü-

yük facialardan biri olmuştur. Sivassporlu 39 taraftar ve Kayserli 2 kişi olmak üzere toplam 41 kişi hayatını kaybetmiştir (Başaran, 2017). Almanya'nın Ankara Büyükelçiliği'nin Berlin'e aktardığına göre ise olaylarda 40 kişinin öldüğü ve 65 kişinin yaralandığı bildirilmiştir (Eşel, 2021). Adli Tıp raporuna göre insanların olaylar sebebiyle stadyum çıkış kapılarına yönelmesi ile sıkışma sonucu hayatlarını kaybettiği ve 4 dakika 55 saniye içerisinde şok ve astesi ile öldüğünü açıklamıştır. Sivas Stadyumu çıkış kapıları ile Kayseri Stadyumu çıkış kapılarının birbirinin tersine açılması ise olayın bir diğer talihsiz tarafı olarak öğrenilmiştir. Sivas taraftarları kapının açılacağı düşüncesi ile gittikleri için sıkışmalar yaşanmıştır.

4 Nisan 2015 tarihinde Rize'de bir Türkiye Süper Lig karşılaşmasında Rizespor-Fenerbahçe müsabakası yapılmıştır. Karşılaşmanın ardından futbolcular ve teknik ekibin taşıyan Fenerbahçe takım otobüsü İstanbul'a dönmek için Trabzon Havalimanı'na doğru hareket etmiştir. Kfile Trabzon'a yaklaşırken Sürmene ilçesinde silahlı saldırıya uğramıştır (Sözcü, 2021). Saldırıda otobüs şoförü, başından yaralanmış ancak son bir hamle ile otobüsü uçurumlu yolda durdurmayı başarmıştır. Olayın ardından otobüs şoförünün başından metal parçalar çıkarılıp emniyet güçlerine teslim edilmiştir. Yapılan olay yeri incelemesinde olay yerine 200 metre mesafede saldırıda kullanıldığı düşünülen bir tüfek bulunmuştur.

Hillsborough Faciası, Heysel Faciası ve Sivas-Kayseri gibi olaylar dünyanın çeşitli yerlerinde yaşanmıştır. Futbol yöneticileri FIFA, UEFA bu güzel oyunu korumak için çeşitli önlemler almıştır. Yukarıda bahsettiğimiz Fenerbahçe takım otobüsü saldırısı ise futbolun ne denli tehlike yaratabileceğini gözler önüne sermiştir. Bir otobüs dolusu insan ölümle burun buruna gelmiştir. Ekonomisi, etki alanı, sivil toplum ve daha pek çok başlık ile özel çalışmalar yürütülmesi gereken bir alan halini almıştır. Taylor Raporu ile başlayan ve gelişen süreçler sonrasında nihayet 2011 yılında ülke futbolu yeni bir döneme girmiştir. Hitap edilen kitlenin ulaştığı büyüklük artık sporun ve taraftarlığının kendine özgü bir kanuna sahip olmasını gerekli kılmıştır.

6222 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun 31.03.2011 tarihinde kabul edilmiştir. Düzenleme ile tanımlanan zaman ve mekân birleşimi uyarınca şiddet ve düzensizliğin önlenmesini düşünülmüştür. Spor organizasyonu düzenlenen mekanlarda güvenliğin sağlanması amacıyla mülki idare amiri tarafından görevlendirilmiş kolluk amiri müsabaka güvenlik amiri olarak tanımlanmıştır. Spor müsabakalarında alınacak güvenlik önlemleri konusunda ilgili tüm kişi ve kuruluşlarla gerekli koordinasyonu sağlamak üzere müsabaka güvenlik amiri görevlendirilmiştir. İl spor güvenlik kurulları ise vali veya yardımcısının başkanlığında, belediye ve kanunda sayılan diğer temsilcilerden oluşturulur. Spor karşılaşmaları izleyicileri ev sahibi kulüp sorumluluğuna verilmiştir. Bulundurulması suç olmayan ama yasaklanan yaralayıcı aletleri karşılaşma alanı veya taraftar alanına getiren kişiye altı aydan iki yıla kadar hapis cezası verileceği, bu araçları ilgili alanlarda kullanarak müsabaka düzenini bozan kişiye bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası verileceği kanunda belirtilmiştir. Spor alanlarında din, dil, ırk vb. ayrımlar gözeterek hakaret oluşturan eylemlerde bulunan kişinin, bir yıldan üç yıla hapis cezası ile cezalandırılacağı belirtilmiştir. Yetkisiz olarak özel alanlara giren kişinin üç aydan bir yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılacağı, eylemin müsabaka güvenliğini bozması halinde, failin bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağı belirtilmiştir. Mallara zarar veren kişiler ve onların taraftarı olduğu spor kulübü meydana gelen zarardan müteselsilen sorumlu olduğu, zararı gideren spor kulübünün sorumlu taraftarlarına rücu hakkı olduğu tanımlanmıştır.

Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu, 5894 sayılı Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkın Kanun tarafından TFF Hukuk Kurulların arasında yer almaktadır. Üyeleri, 13 üyeden oluşan Hukuk Kurulları Aday Komisyonu tarafından tespit edilen her bir üyelik için belirtilecek olan 3 aday arasından Genel Kurul tarafından seçilmektedir. PFDK, 1 başkan, 6 asil ve 6 yedek üyeden oluşturulmaktadır.

3. Materyal ve Metod

Çalışmamızda yer alan veriler Türkiye Futbol Federasyonu'nun resmi internet sitesinden alınmıştır. Zaman periyodu olarak pandemi kısıtlamaları sebebiyle taraftarsız oynanan 2020-2021 ve taraftarların stadyumla-

ra döndüğü 2021-2022 sezonlarında yer alan Galatasaray ve Fenerbahçe, Beşiktaş ve Trabzonspor kulüplerinin aralarında oynanan karşılaşmaların verileri kullanılmıştır. En çok şampiyon olmuş takımlar arasında rekabet seviyesinin yüksek kabul edildiğinden ilgili sezonlar, pandemi kısıtlamalarının ve seyirci faktörünün, şiddet eylemleri ve uygulanan yaptırımlara etkisinin tespit edilmesi düşüncesiyle belirlenmiştir. En çok şampiyon olan ve görünürlüğü yüksek takım taraftarlarının heyecanının da yüksek olduğu tahmin edilmiştir. Açık kaynaklardan olan TFF internet sitesi üzerinden PFDK Kararları alınmıştır.

Pandemi döneminde yer alan taraftar kısıtlatmalı 2020-2021 sezonunda ve seçtiğimiz kulüpler arasında oynanan 12 maç ve taraftarların stad-yumlarda yerini aldığı 2021-2022 taraftarlı sezonda ilgili kulüpler arasında oynana 12 maç olarak verileri alınmıştır. PFDK tarafından raporlanan ve maddi deliller üzerinden soruşturularak suç ve suçluların tespit edildiği, uygulanan sarı ve kırmızı kart bilgileri, para cezaları, toplam ceza sayısı ve cezaların içeriği üzerinden bir ölçüm yapılmıştır. Tekrar eden aykırılıklar tespit edilmiş ve renklendirilmeye çalışılmıştır. Bahsedilen yöntem ile taraftarların olmadığı sezonda ve taraftarların tribünlerde yerini aldığı sezon arasında bir analiz yapılmıştır.

4. Bulgular

2020-2021 Süper Lig Sezonu Seyirci Kısıtlı Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu Müeyyideleri
Etkinlik Adı: Trabzonspor-Beşiktaş
Maç Kodu: 1009
Olay Yeri: Şenol Güneş Spor Kompleksi-Trabzon
Müsabaka Tarih/Saat: 13.09.2020 - 20:00
Skor: 1-3
Sarı Kart: 3 - 2
Kırmızı Kart: 1
PFDK: YOK

2020-2021 Süper Lig Sezonu

Seyirci Kısıtlı

Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu Müeyyideleri

Etkinlik Adı: Galatasaray - Fenerbahçe

Maç Kodu: 1025

Olay Yeri: Ali Sami Yen Spor Kompleksi - İstanbul

Müsabaka Tarih/Saat: 27.09.2020 - 19:00

Skor: 0 - 0

Sarı Kart: 7 - 4

Kırmızı Kart: -

Tarih / Toplantı Sayısı: 01.10.2021 - 7

Ceza Alan Klüp: Galatasaray

- 1.) **Ceza Sebebi:** Stadyum dışarısından stadyuma yanıcı-patlayıcı madde atılmasından dolayı talimatlara aykırılık

Ceza: 24.000TL

- 2.) **Ceza Sebebi:** Takım halinde sportmenliğe aykırı hareketi

Ceza: 10.500TL

2021-2022 Süper Lig Sezonu

Seyircili

Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu Müeyyideleri

Etkinlik Adı: Fenerbahçe - Galatasaray

Maç Kodu: 1313

Olay Yeri: Şükrü Saraçoğlu Spor Kompleksi - İstanbul

Müsabaka Tarih/Saat: 10.04.2022 - 20:30

Skor: 2 - 0

Sarı Kart: 3 - 4

Kırmızı Kart: -

Tarih / Toplantı Sayısı: 10.04.2022 - 58

- 1.) **Ceza Sebebi:** Taraftarın neden olduğu çirkin ve kötü tezahürat nedeniyle

Ceza Alan: Fenerbahçe

Ceza: e-bilet bloke

- 2.) **Ceza Sebebi:** Taraftarın neden olduğu saha olayları

Ceza Alan: Fenerbahçe

Ceza: 32.000TL

2021-2022 Süper Lig Sezonu

Seyircili

Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu Müeyyideleri

Etkinlik Adı: Beşiktaş - Fenerbahçe

Maç Kodu: 1358

Olay Yeri: Beşiktaş Stadyumu - İstanbul

Müsabaka Tarih/Saat: 08.05.2022 - 19:00

Skor: 1 - 1

Sarı Kart: 6 - 3

Kırmızı Kart: -

Tarih / Toplantı Sayısı: 12.05.2022 - 64

1.) Ceza Sebebi: Taraftarın neden olduğu çirkin ve kötü tezahürat nedeniyle ve bu eylemin aynı sezon içinde ev sahibi kulübü olduğu müsabakada 8. kez gerçekleştirilmesinden dolayı

Ceza Alan: Beşiktaş

Ceza: 350.000TL, e-bilet bloke

2.) Ceza Sebebi: Taraftarın neden olduğu saha olayları nedenleriyle

Ceza Alan: Beşiktaş

Ceza: 48.000TL, e bilet bloke 2 müsabakadan (2 farklı eylemden bloke edildiğinden)

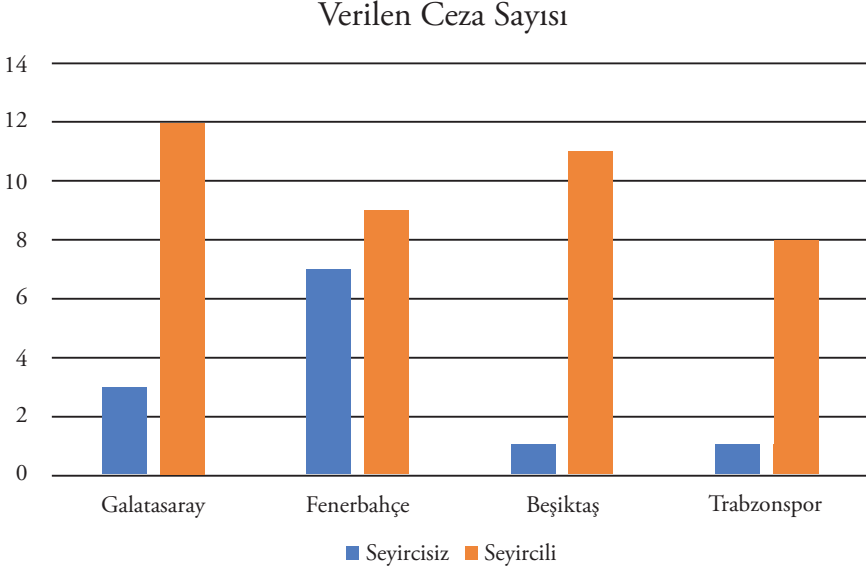
3.) Ceza Sebebi: Takım halinde sportmenliğe aykırı hareket

Ceza Alan: Beşiktaş

Ceza: 9.000TL

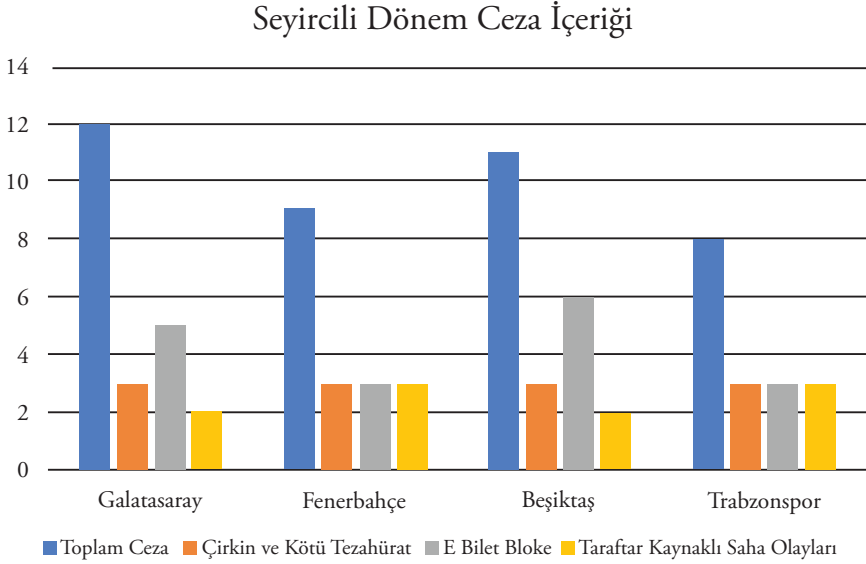
(Canbolat, Yalçın Sarıbey, 2022)

Şekil 1: Verilen Ceza Sayısı (Canbolat, Yalçın Sarıbey, 2022).

Tüm takımların seyircili olarak oynadığı karşılaşmalar, seyircisiz olarak oynananlara göre daha fazla ceza yaptırımına uğramıştır. Seyirci faktörünün ceza sayısı başlığında önemli bir değişken olduğu gözlemlenmiştir.

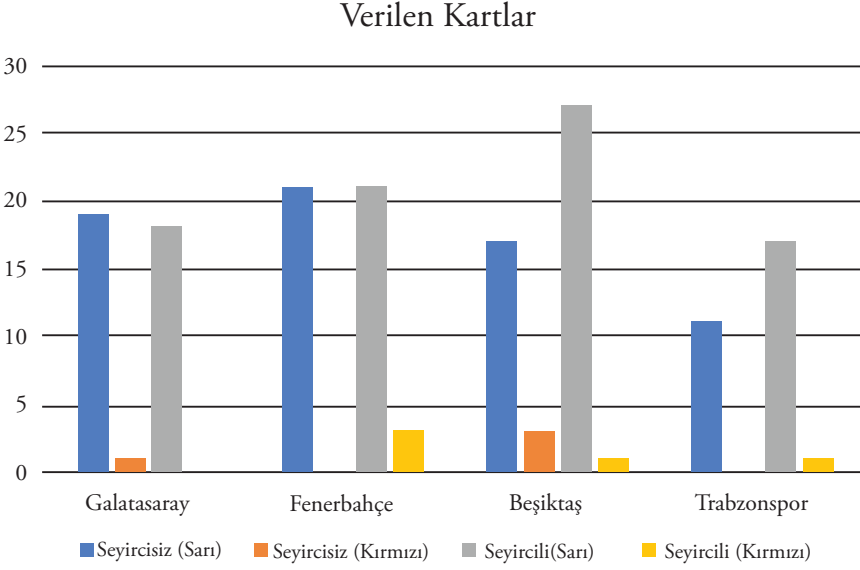
Şekil 2: Seyircili Dönem Ceza İçeriği (Canbolat, Yalçın Sarıbey, 2022).

Tribünlerin devreye girdiği bir zaman diliminde ceza rakamlarında büyük artışlar gözlemlenmiştir. Bu artışa sebep olan cezalara baktığımızda ise saha olayları, çirkin-kötü tezahürat ve elektronik biletlerin bloke edilmesi gibi başlıklar karşımıza çıkmıştır. Bu başlıklar taraftarlarla ilişkilendirilmiştir. Galatasaray açısından 12/10, Fenerbahçe açısından 9/9, Beşiktaş açısından 11/10 ve Trabzonspor açısından 8/8 cezanın seyirci temelli olduğu görülmüştür. Taraftarsız döneme baktığımızda ise herhangi bir ceza başlığında kümelenme bulunmamıştır.

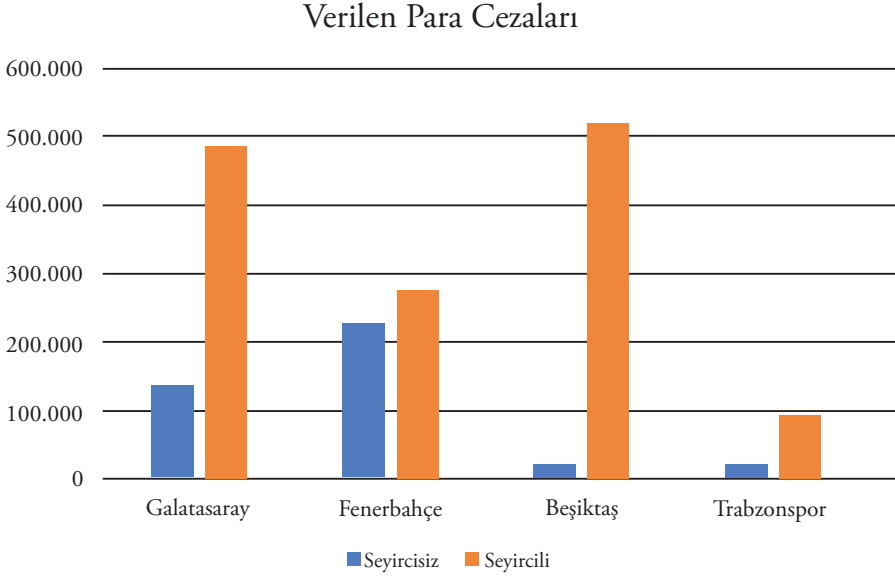

Şekil 3: Verilen Kart Sayıları (Canbolat, Yalçın Sarıbey, 2022).

Hakemler tarafından verilen kart sayıları değerlendirildiğinde ise taraftarsız dönemde içerisinde de ortalama bir düzeyde görünse de taraftarların stadyumlara geri dönüşü ile beraber görece bir artışa sebep olduğu görülmüştür. Kırmızı kartlar açısından baktığımızda ise taraftar etkisinde ziyade çok daha detaylı ve zor bir karar olmasından dolayı kitle etkisinin düşük olabileceği ihtimali düşünülmüştür.

Şekil 4: Verilen Para Cezaları (Canbolat, Yalçın Sarıbey, 2022).

Taraftarların stadyumda yerini aldığı zaman diliminde uygulanan para cezası yaptırımını, taraftarların olmadığı döneme göre oldukça belirgin bir şekilde artış göstermiştir. Taraftarların yerlerini alması para cezalarının miktarında önemli bir artış sağlamıştır.

5. Tartışma

PFDK tarafından verilen 2022-2023 sezonları üzerine yapılan bir araştırmada Süper Lig kulüpleri en çok çirkin-kötü tezahürat başlığından ceza almıştır. Yine Süper Lig maçlarında elektronik biletin bloke edilmesi ve para cezası ağırlıklı olarak uygulanmıştır. Yapılan araştırma farklı ligleri de kapsadığından en çok yaptırım konusu olan turnuvanın TFF 3. Lig olduğu belirtilmiştir (Şimşek, Kesler, 2023). Seyircinin stadyumlarda yerini alması ile aynı başlıkların ortaya çıktığı görülmüştür. 2016-2017 Süper Lig sezonunda Süper Lig kulüplerine uygulanan Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu Kararları incelenerek yapılan bir çalışmada en çok cezalandırılan ve en çok cezaya sebebiyet veren paydaşın seyirciler olduğu belirlenmiştir.

Seyircilerin ardından ise sporcular ve yöneticiler sıralanmıştır. En çok uygulanan yaptırımın ise karşılamaya girişin engellenmesi ve para cezası olduğu tespit edilmiştir. Uygulanan yaptırımların detaylarına baktığımızda en çok saha olayları ve çirkin-kötü tezahürat tanımlamalarının yer aldığı belirlenmiştir (Şirin, Sevilmiş, 2019). İlgili çalışma ile paralel olarak çalışmamızda da taraftar etkisinin ceza sayılarını büyük oranda etkilediği, taraftarların bulunmadığı zaman aralığına kıyasla hem genel ceza sayılarını hem de para cezalarını artırdığı, bunun yanı sıra elektronik biletin bloke edilmesi şeklinde kulüplerimiz için karşılaşmaya giriş yasağı tanımlamasının yaptırımlar arasında önemli bir yer tuttuğu görülmüştür. Cezaları biraz daha yakından incelediğimiz durumda çirkin ve kötü tezahürat başlığı ile saha olayları başlıklarının yine taraftarsız döneme kıyasla tüm kulüplerimiz açısından ceza konusunda en büyük artışı sağlayan tema olduğu saptanmıştır. Uygulanan yaptırımları taraftar etkisini tespit edebilmek bakış açısı ile incelediğimiz zaman büyük benzerlikler gözlemlenmiştir. Yapılan araştırmada şahısların takımlara göre daha çok ceza aldığı belirtilmiştir. Fakat seyircilerin 6222 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun'da yer alan yaptırımlara uğrayıp uğramadığı tespit edilememiştir. Kanun ile Kurul Kararları arasında bir birliğin bulunduğu dair bir tespit yapılamamıştır. Taraftar böylesine olağanüstü bir dönemde bile değişmediği raporlar üzerinden görülmektedir. Süper Lig içerisinde yer alan diğer takımlarının verileri ile çalışmamızda yer alan veriler karşılaştırıldığında Dört büyüklerin verilerinin diğer takımlar açısından da anlamlı sonuçları olduğu görülmüştür. 2019-2020 pandemi dönemi öncesinde oynanan ve taraftarların katılım sağladığı sezon ile 2020-2021 pandemi içerisinde yer alan kısıtlanmalı seyircisiz sezonların ilk devrelerinde oynanan karşılaşmalar değerlendirildiğinde toplam 7604 faul yapıldığı, bunların 3882'sinin pandemi öncesi 3752'sinin pandemi döneminde gerçekleştiği, pandemi öncesi 764 sarı 48 kırmızı karta pandemi de ise 692 sarı 43 kırmızı kart verildiği tespit edilmiştir. Gözlemlenen kart görme farkının pandemi döneminde yer edinmiş olan hastalık korkusu düşüncesi ile futbolcuların temastan kaçtığı ve bu yolla futbolcuların ikili mücadeleye girmekten imtina ettiği ne kanaat getirilmiştir. Kırmızı kart sayısında ise pandemi öncesi ve pande-

mi dönemi karşılaştırıldığında anlamlı bir sonuca rastlanmamıştır (Tunç, 2021). Takımların taraftarlarının tribünlere dönmesi ile birlikte taraftar kısıtlaması bulunan döneme göre daha fazla sarı kart aldığı belirlenmiştir. Yapılan faul sayısı ve buna istinaden gerçekleşen kart sayısı ile temaslı oyun arasında bir ilişki olduğu düşüncesiyle taraftar etkisinin temaslı oyunu teşvik ettiği, temaslı oyununda tribünleri tetiklediği ve iki yönlü olarak temasın artmasının kart sayısını artırdığı düşünülmektedir.

Futbolun tutkusu ve seyircisinin yarattığı dünya pandemi, hastalık korkusu gibi değişkenleri dışlayarak kart sayısının arttırabilmiştir. Kart sayısı veri setine odaklandığımızda sarı kartların pandemi kısıtlamaları olduğu dönem içerisinde azaldığı, kısıtlamalarının olmadığı dönem içerisinde ise arttığı gözlemlenmiştir. Kırmızı kart konusunda ise gerek cezanın ağırlığı gerek VAR (video asistan hakem) sisteminin yarattığı gelişmelerin yorumlanması için zamana ihtiyaç duyulmaktadır. Kırmızı kart verilerinde ise anlamlı bir sonuç çıkmamıştır. Şirin-Sevilmiş 2019, Tunç, 2021 gibi diğer takımları da kapsayan çalışmalar ile kendi çalışmamızı eşleştirdiğimizde 4 büyük takımın verileri ile diğer takımlarının verilerinin benzerlik gösterdiği görülmüştür. Pandemi öncesi taraftarların stadyumlarda olduğu 2019 yılında Kurulun en fazla çirkin ve kötü tezahürat cezası verdiği görülmüştür. Pandemi öncesi 810 para cezası ve 242 seyirci kaynaklı cezalar verildiği taraftarsız dönemde ise 692 para cezası ve 75 seyirci kaynaklı ceza verildiği görülmüştür (Hoş, 2021). Pandemi kaynaklı kısıtlama döneminin taraftarları denklemden çıkarması ile cezalarda değişim ve azalma sağlandığı, taraftarların dönmesi ile para cezası ve çirkin ve kötü tezahürat cezası başta olmak üzere izleyici kaynaklı çok sayıda ceza başlığının verildiği PFDK Kararlarında görülmüştür.

Beşiktaş Jimnastik Kulübü'nün hem pandemi dönemi öncesi hem de pandemi kısıtlamaları dönemi karşılaştırılarak yapılan bir çalışmada pandemi döneminde ikili temastan kaçınıldığı tespit edilmiştir (Tunç-Erdem, 2022). Hastalığa yakalanma endişesi sebebiyle temaslı mücadelenin azaldığından bahsedilmesinin yanı sıra saha içindeki sporcuları tetikleyecek tribün etkisinin olmadığından dolayı karşılaşmalarda yaşanan ikili müca-

delelerin azaldığı düşünülmüştür. Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu'nun 2016/2017 ve 2017/2018 sezonlarında en fazla çirkin-kötü tezahürat ve saha olaylarından dolayı para cezası verdiği görülmüştür (Çiçek, 2018). Çalışmamızda ise pandemi döneminde rastlanmayan ilgili ceza başlıklarının taraftarların stadyumlara dönmesiyle birlikte ilgili PFDK Kararları'nda yerini aldığı gözlemlenmiştir. Gelir seviyesi ile taraftarların şiddet eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Ekonomi insan hayatında baskın bir değişken olduğundan dolayı ekonomik durumun kötüleşmesinin taraftarların şiddet eğilimini artırdığı belirlenmiştir (Kurtiç-Yaman, 2014). Taraftarların şiddet eğiliminin ekonomik verileri üzerine ilişkisi incelenmeye değer görülmüştür. 6222 Sayılı Kanun'un 12. Maddesi bulundurulmasını suç saymasa da yasakladığı yanıcı, yakıcı ve parlayıcı maddelerden 27.09.2020 tarihli seyircisiz oynanan Galatasaray-Fenerbahçe karşılaşması esnasında stadyuma uçan balonlar aracılığı ile dışarıdan gönderilmiş ve bu PFDK raporlarına geçmiştir. Kanun bu eylemin 6 aydan 2 yıla kadar hapis cezası cezalandırılacağını tanımlamıştır. Ancak PFDK Galatasaray'a para cezası yaptırımını uygulamışsa da 6222 sayılı kanuna göre bir yaptırımın uygulanıp uygulanmadığı tespit edilememiştir. Böyle bir cezanın uygulandığı bir senaryoda medya vasıtası ile duyurulacağı ve hızlıca ulaşılabileceği değerlendirilmektedir.

Kanun, şiddeti teşvik edecek açıklama yapan spor kulübü veya federasyon yöneticilerine cezanın yanı sıra ayrıca idari tedbir olarak spor karşılaşmalarını katılmalarının yasaklanacağını ve yasak süresinin bir yıl olacağını belirtmiştir. Çalışmamıza baktığımızda Galatasaray, Fenerbahçe ve Beşiktaş yetkililerinin sportmenliğe aykırı açıklamalarda bulunduğu, Beşiktaş ve Fenerbahçe görevlilerinin hakeme hakaret ettiği PFDK Kararları uyarınca tespit edilmiş ancak bu suçları işleyenlere 6222 sayılı kanun uyarınca belirlenen yaptırımların uygulanıp uygulanmadığı tespit edilememiştir

Sonuç

Galatasaray, Fenerbahçe, Beşiktaş ve Trabzonspor ülke en üst futbol liginde yer alan ve en çok şampiyonluk sayısına ulaşmış olan kulüplerimizdir. Bu sebeple doğal olarak daha çok Avrupa Kupaları'na katılmış, gelirler elde etmiş, görünürlüğe sahip olmuş ve kitleleri arkalarında toplamışlardır. Aralarında olan rekabet seviyesi ise diğer takımlara oranla daha yüksektir. Covid-19 sebebiyle taraftarların önce sahadan çıkarıldığı ve sonrasında tekrar alındığı sezonlar olan 2020/2021 ve 2021/2022 dönemlerinde Kurul tarafından uygulanan yaptırımların değişimlerinin analiz edilmesi yoluyla taraftar etkisinin ölçülmesi istenmiştir. Kurul yaptığı araştırmalar ve raporladığı maddi deliller ışığında suç ve suçluları tespit etmektedir. 2020/2021 pandemi sezonunda 4 büyük kulüp olarak adlandırdığımız en çok şampiyonluk sayısına ulaşan takımlarımız arasında 12 maç oynanmış bunların 3 tanesinde PFDK tarafından herhangi bir ceza verilmemiştir. 2021/2022 seyircili sezonda ise 12 maç oynanmış ve sadece 1 maçta PFDK tarafından ceza verilmemiştir.

Pandemiden dolayı kısıtlanmalı dönem ile taraftarlı dönemi Ceza sayıları bakımından karşılaştırdığımız Şekil 1 görselinde seyircilerin tribünlere döndüğü dönemde ceza sayılarının belirgin şekilde yükseldiği tespit edilmiştir. Yani taraftarların stadyumlara dönmesi takımların aldığı ceza sayısını arttırmıştır. Bu artışların içeriğini analiz ettiğimiz Şekil 2 görselinde ise Çirkin ve kötü tezahürat, elektronik biletin bloke edilmesi ve saha olayları şeklinde tanımlanan başlıklarının anlamlı bir şekilde taraftarların tribünlere döndüğü dönem içerisinde 4 büyüklere yaptırım sebebi olarak uygulandığı tespit edilmiştir. Galatasaray açısından 12/10 Fenerbahçe açısından 9/9 Beşiktaş açısından 11/10 Trabzonspor açısından 8/8 şeklinde, taraftar kaynaklı tanımladığımız başlıklardan verilmiştir. Hakem tarafında gösterilen kartlar açısından bir inceleme yaptığımız Şekil 3 görselinde ise sarı kartların Galatasaray ve Fenerbahçe için hemen hemen aynı olsa da Beşiktaş ve Trabzonspor açısından taraftarların yerini alması sonucu kart sayılarının belirgin şekilde yükseldiği tespit edilmiştir. Kırmızı kartlar açısından karşılaştırıldığında ise kart gösterilmesinin doğası gereği daha zor

olması ve VAR sistemi (video asistan hakem) gereği çeşitli paydaşları olduğu için pandemi kısıtlamalı ve serbest taraftarlı dönem arasında anlamlı bir değişim tespit edilememiştir. Kurul tarafından verilen para cezaları açısından karşılaştırdığımızda ise seyircilerin yerlerini almasıyla takımların uğradığı yaptırım sayılarının oldukça arttığı görülmüştür. Çalışmamızda yararlandığımız Galatasaray, Fenerbahçe, Beşiktaş ve Trabzonspor takımlarının aralarında oynadıkları karşılaşmaların geriye kalan Süper Lig takımlarının tamamı açısından da bu konuda bir örneklem olduğu tespit edilmiştir. Pandemi dönemi içerisinde yer alan taraftarsız karşılaşmalarda ise herhangi bir yaptırımda yoğunluk sağlanmadığı, yaygın şekilde bir talimatlara aykırılık yaptırımını uygulandığı görülmüştür. Taraftarların olmadığı bir karşılaşmada Galatasaray kulübüne stadyuma yanıcı madde atılması futbolumuzun içinde yer aldığı ilginç iklime adeta bir ayna tutmuştur.

Covid-19 pandemi dönemi futbolun en özel paydaşı olan taraftar etkisini denklemin dışında bırakmıştır. Sert bir kanun ve dünyayı etkileyen bir felaket olmasına rağmen sıklıkla ihlallerin yaşanması çok şaşırtıcı olmuştur. İhlallerin sıklığı, uygulanan yaptırımların görece hafif kaldığı kanaati oluşturmuştur. PFDK Kararlarında verilen cezaların 6222 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun'da yer alan cezalarla eşleşen maddeleri olmasına karşın kanunun devreye girip girmediği tespit edilememiştir. Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu kararlarının bir örneğinin de ilgili kanun uyarınca Hakimler ve Savcılar Kurulu tarafından yetkilendirilmiş asliye ceza mahkemelerine gönderilip gönderilmediği belirlenememiştir. İlgili kararların bu yönde bir ihbar kabul edilmesinin kanunun etkinliği ve etkililiğini artıracakları öngörülmektedir. PFDK Kararları'nın kanun ile eşleştirilmesi yapılarak cezaların hukuki olarak da verilmesi caydırıcılığı arttıracaktır. Yasal yaptırımlar ile federasyonun yaptırımlarının eşleşmesinin sporda şiddet ve düzensizliğin önlenmesi için önemli olduğu değerlendirilmiştir.

Kaynakça

Başaran, K. (2017). Sivas-Kayseri Türkiye'nin En Büyük Futbol Faciası, Ed: Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları

Canbolat, B. & Yalçın Sarıbey, A. (2022), Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesi Bağlamında Covid-19 Döneminde Yer Alan Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu Kararlarının İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Üsküdar Üniversitesi.

Critchley, S. (2018). Futbol Düşünürken Aslında Ne Düşünürüz? Çev: Oğuz Tecimen, İstanbul, Metis Yayınları.

Çiçek, E. (2018). Türkiye'deki Profesyonel Futbol Faaliyetlerinde Disiplin İhlali Oluşturan Fiiller ve Bunların Kulüplere Maliyeti. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi.

Downie, A. (2021). Doktor Socrates Futbolcu, Filozof, Efsane, çev: Bora İşyaşar, İstanbul: İthaki.

Dizdar, C. (2019). Var, futbolun cenaze merasimidir!. TRT Akademi, 4 (8), 522-535. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/trta/issue/47420/598481>.

Eşel, G. (2021). Alman Dışişleri Belgerinde: 1967 Kayserispor Sivasspor Maçı. Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi, 6 (1), 48-62 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/inciss/issue/62380/900788>.

Hoş, H. (2021). Türkiye'de Futbol ve Basketbol Branşlarında Meydana Gelen Disiplin İhlallerinin Belirli Yıllara Göre Değişimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

Hünerli, S. (2011). Türkiye'de Futbol İktidarı ve Fanatizmin Karikatürlerde Yansıması. Sanat Dergisi, 0 (19), 97-107. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunigsfd/issue/2607/33555>.

Kurtiç, N. & Yaman, M. (2014). Futbol Taraftarını Saldırganlığa İten Psiko-Sosyal Nedenler. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (12), 45-54. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sakaefd/issue/11209/13385>.

Şimşek, B., & Kesler, A. (2023). Türkiye Futbol Federasyonu (TFF) 2022-2023 Sezonunda Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu (PFDK) Kararlarının Analizi. Herkes için Spor ve Rekreasyon Dergisi, 5(2), ss: 118-129.

Şirin, E. F. & Sevilmiş, A. (2019). Spor Toto Süper Ligi Turgay Şeren Sezonunda Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu Kararlarının İçerik Analizi. Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi, 10 (3), ss: 325-334.

Tunç, Y. (2021). Süper Lig Takımlarının Pandemi Dönemi Öncesinde ve Pandemi Döneminde Yaptığı Maçların Müsabaka Analizinin Karşılaştırılması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Tunç, Y. & Erdem, K. (2022). 2019-2020 ve 2020-2021 Sezonlarında TFF Süper Liginde Şampiyon Olan Takımların Pandemi Dönemi Öncesindeki ve Pandemi Dönemindeki Müsabakalarının Karşılaştırılması. Spor Eğitim Dergisi, 6 (1), ss:14-19.

Winner, D. (2017). Kökler İngiliz Futbolunun Yakın Tarihi, ed: Alican Saygı Ortanca-Erkal Ünal, Çev: Egemen Özkan, İstanbul, İthaki Yayınları.

İnternet Kaynakları

BBC Türkçe-1, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-47934066>.

Socrates (2020), <https://socratesdergi.com/yazi/kultur-fc>.

Premier League-2, <https://www.premierleague.com/news/2513934>.

TRT Spor, <https://www.trtspor.com.tr/haber/detay/futbol-tarihinin-buyuk-utanci-heysel-faciiasi-209694>.

Sağlık Bakanlığı, <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66300/covid-19-nedir-.html> Erişim Tarihi: 19.05.2022.

BBC Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55962284> Erişim Tarihi: 20.05.2022.

Türkiye Futbol Federasyonu, <https://www.tff.org/default.aspx?pageID=687&ftxtID=33152> Erişim Tarihi: 20.05.2022

Sağlık Bakanlığı-1, <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66935/genel-koronavirus-tablosu.html> Erişim Tarihi: 20.05.2022.

Sözcü (2021), <https://www.sozcu.com.tr/fenerbahceden-silahli-saldiri-anmasi-aydinlanmayan-gun-wp6352542>

Türkiye Futbol Federasyonu-1, <https://www.tff.org/default.aspx?pageID=687&ftxtID=33181> Erişim Tarihi: 20.05.2022.

Türkiye Futbol Federasyonu-2, <https://www.tff.org/default.aspx?pageID=687&ftxtID=33209> Erişim Tarihi: 20.05.2022.

Türkiye Futbol Federasyonu-3, <https://www.tff.org/default.aspx?pageID=687&ftxtID=33260> Erişim Tarihi: 21.05.2022.

Türkiye Futbol Federasyonu-4, <https://www.tff.org/default.aspx?pageID=687&ftxtID=33704> Erişim Tarihi: 21.05.2022.

[https://www.tff.org/Resources/TFF/Documents/TALIMATLAR/Covid-19-Salgini Nedeniyle-Musabakalarda-Uygulanacak-Tedbirlere-Iliskin-Talimat.pdf](https://www.tff.org/Resources/TFF/Documents/TALIMATLAR/Covid-19-Salgini_Nedeniyle-Musabakalarda-Uygulanacak-Tedbirlere-Iliskin-Talimat.pdf) Erişim Tarihi: 21.05.2022.

Türkiye Futbol Federasyonu-5, <https://www.tff.org/Resources/TFF/Auto/a2bb2> Erişim Tarihi: 21.05.2022.

Türkiye Futbol Federasyonu-6, <https://www.tff.org/default.aspx?pageID=687&ftxtID=37142> Erişim Tarihi: 21.05.2022.

euronews Türkçe (2020), <https://tr.euronews.com/2020/05/16/covid-19-salg-n-nedeniyle-ask-ya-al-nan-bundesliga-da-maclar-yeniden-basl-yor>

UEFA (2021), <https://www.uefa.com/news-media/news/026d-132519672495-56a014558e80-1000--uefa-euro-2020-impresses-with-5-2-billion-cumulative-globa/>

6222 Sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun (2011), <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6222&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

Beinsports, <https://beinsports.com.tr/fotogaleri/turkiyede-en-cok-seyircili-maclar/10>.

Premier League (2020), <https://www.premierleague.com/news/1680826>.

Premier League (2022), <https://www.premierleague.com/news/2511965>.

UEFA (2024), <https://projets.uefafoundation.org/en/>.

UEFA (2024-1), <https://www.uefa.com/news-media/news/028c-1a9c-80b6410e-e9bdb2ada116-1000--football-everyone-is-welcome/>

Premier League, <https://www.premierleague.com/footballandcommunity/noroomforracism>.

FIFA, <https://inside.fifa.com/social-impact/human-rights>.

Üsküdar Üniversitesi, <https://uskudar.edu.tr/mdbf/adli-bilimler>.

Extended Summary

Football is one of the world's most popular sports. With the economy it creates, its power to influence the masses and its boundlessness, it has attracted the attention of not only sports fans but also a wide range of people from commerce to politics. It has been quite difficult to keep such an audience under control. Although this mass is of course indispensable for sports, it has also created acts of violence in sports. Violence and disorder and the prevention of crimes under this heading has been a subject of attention for forensic sciences. The lack of necessary interventions in acts of violence and disorder in sports has caused many casualties. The Covid-19 period removed the spectators from the stadiums and the mass alleged to be the source of violence could not be found at the time of execution. It is aimed to make an analysis by evaluating the violations through the penalties given by the boards for the matches of the Big Four during this special period and the following period. The penalties given to the teams during the relevant periods were analyzed. Other data are analyzed separately in the study. Law No. 6222 on the Prevention of Violence and Disorder in Sports, adopted on 31.03.2011 and published on 14.04.2011, has started to be implemented. The Law aims to prevent violence and disorder in and around sports grounds before, during or after competitions, in places where fans are permanently or temporarily in groups, or on the way to and from the venue of the competition. The PFDK is composed of one President, six full and six substitute members. The members of the Board must be graduates of law faculties with at least 10 years of experience. The members of the Board cannot be members of sports clubs subject to the jurisdiction of the TFF Legal Boards or shareholders, managers or supervisory board members of the subsidiary companies of these clubs. On 12.03.2020, TFF announced the first coronavirus announcement. In the statement, it was announced that the competitions would be without spectators until the end of April. Ceremonial handshakes and the practice of accompanying children were abolished, and hand sanitizers were instructed to be prepared. Regarding the protocol tribunes, the people on the list of 25 people each for maximum two teams to be submitted to

the TFF representative at the Competition Organization Meeting were not included in the team lists and it was decided that a maximum of 5 football players and TFF officials who could be accredited could enter the matches. In addition, it was announced that persons who were sentenced to disqualification, entry ban, ban from the competition or administrative caution could not be included in the accreditation list of 25 people. As of 12.03.2020, the number of registered cases in Turkey was 1. Relevant data are taken from the official website of the Turkish Football Federation (TFF). The time period is 2020-2021 (without spectators) and 2021-2022 (with spectators) seasons in which Galatasaray, Fenerbahçe, Beşiktaş and Trabzonspor teams played each other. The relevant seasons were selected in order to observe the effect of pandemic restrictions and spectator effect on violations and acts of violence in the relevant competitions where the level of competition is considered high. The Professional Football Disciplinary Board Decisions of the competitions played between Galatasaray, Fenerbahçe, Beşiktaş and Trabzonspor, which had more than one champion in the selected seasons, were taken from open sources from the website of the Turkish Football Federation. 2020/2021 pandemic period is taken as the season with spectator restrictions (12 matches, relevant first and last competition dates 13.09.2020-08.05.2021) and 2021/2022 as the free season without restrictions (12 matches, relevant first and last competition dates 12.09.2021-08.05.2022). The fines, total number and content of penalties, yellow and red card information were grouped numerically. As for the content of the penalty, the decisions that were repeated more than once, including Ugly and Bad Cheering, Field Incidents and E ticket blocking were grouped and transferred. Based on this data, the seasons without and with spectators were compared. The data in our study shows that Galatasaray, Fenerbahçe and Beşiktaş officials made unsportsmanlike statements, Beşiktaş and Fenerbahçe officials insulted the referee, and Galatasaray, Fenerbahçe and Beşiktaş officials were penalized for the referee's actions. However, it could not be determined whether a sanction specified in the law was applied. It was attempted to examine the content of the decisions made by PFDK in the 2020/2021 and 2021/2022 seasons, respectively,

when the fans were removed due to Covid-19 and returned to the stands due to Covid-19 on the competitions played between Galatasaray, Fenerbahçe, Beşiktaş and Trabzonspor, which are the multiple-time champions in the TFF Super League and have the most fans, flamboyance and visibility nationwide, and to color how they changed, i.e. the fan effect. The Covid-19 pandemic has necessarily disabled the fan factor, which is both an indispensable and controversial figure among football stakeholders. Despite the Law No. 6222 on the Prevention of Violence and Irregularity in Sports and the existence of an element affecting the whole world such as the new coronavirus, the prevalence of violations in general has been quite surprising. The frequency of violations brought to mind the thought that the fines were relatively light. Although the penalties imposed in PFDK decisions have articles that match the penalties in the Law No. 6222 on the Prevention of Violence and Irregularity in Sports, it could not be determined whether the law came into effect. For example, while the law stipulates that those who make statements that encourage violence in sports will be banned from watching for 1 year as an administrative measure in addition to a fine, it could not be determined whether this sanction was applied to those who were penalized by PFDK in this direction. It could not be determined whether a copy of the PFDK decisions was sent directly by the Council of Judges and Prosecutors to the relevant criminal courts of first instance authorized by the relevant laws. It was estimated that the use of PFDK decisions as a notice in this direction would increase the efficiency and effectiveness of the law. The law states that its authority to impose sanctions does not remove the authority of the federation. However, it could not be concluded whether both the law and the federation have achieved unity of action. It is seen that the full harmonization of the law and federation sanctions is very important for the prevention of violence and disorder in sports.